

Erfgoedrapport Breda 22

Breda Galderse Meren

Inventariserend veldonderzoek
door middel van proefsleuven

drs. Joeske Nollen,
Lina de Jonge MA

Gemeente Breda

COLOFON

Titel: Galderse Meren
ErfgoedRapport Breda 22

Auteurs : drs. J. Nollen, L. de Jonge MA
Kaarten: H. de Kievith
Objectfoto's: A. Schut
Redactie: drs. F.J.C. Peters
Eindredactie en autorisatie: drs. J.P.C.A. Hendriks

Veldwerk en uitwerking: J. Harmanus, L. de Jonge MA, drs. J. Nollen,
A. Peemen, A. Schut, vrijwilligers gemeente Breda
Senior archeoloog: drs. F.J.C. Peters

Ontwerp en lay-out: Studio Maaïke Klijn
Druk: Verhoek Printing Consultants

ISSN: 2210-9552

© Gemeente Breda, 2011

Directie RO
Afdeling Stedenbouw en Erfgoed
Postbus 90156
4800 RH Breda

Breda Galderse Meren Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven

drs. J. Nollen, L. de Jonge MA

Inhoudsopgave

1	Inleiding – 7
2	Ligging en aard van het terrein – 9
3	Landschappelijke gegevens en historische context – 11
4	Archeologische achtergronden – 15
5	Doelstelling – 17
6	Werkwijze – 21
7	Resultaten – 23
8	Conclusie – 27
9	Waardering en aanbeveling – 29
10	Literatuur – 31

Bijlage 1 Sporenlijst – 33

Bijlage 2 Vondstenlijst – 34

Bijlage 3 Alle sporenkaart – 35

1

INLEIDING

In opdracht van gemeente Breda is op 24 en 25 februari 2009 een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) door middel van proefsleuven uitgevoerd op een terrein dat begrensd wordt door de Rijksweg, de Galderse meren en de Moerstraat in de gemeente Breda.

Aanleiding voor het onderzoek zijn de plannen voor de aanleg van een ecologische stapsteen waarbij een vennetje wordt aangelegd (afb. 2). De aanleg van dit vennetje zal de eventuele aanwezige archeologische resten beschadigen of vernietigen.

Het doel van het Inventariserende Veldonderzoek door middel van proefsleuven is op een snelle en betrouwbare wijze inzicht te verschaffen in de aanwezigheid van archeologische resten in het plangebied. Daarbij dient voldoende inzicht te worden gegeven in de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van de mogelijk aanwezige bewoningssporen op de betreffende locatie (aard, ouderdom, omvang, gaafheid, conservering) teneinde tot een waardestelling te kunnen komen. Belangrijk is dat op basis van het inventariserende veldonderzoek een beslissing kan worden genomen of verder (voor)onderzoek in het gebied noodzakelijk en verantwoord is.

Administratieve gegevens

Provincie Noord-Brabant

Gemeente Breda

Plaats Breda

Toponiem Galderse Meren

Objectcode BR-218-09

Noord-coördinaten 111.391/393.181, 111.484/393.193

Zuid-coördinaten 111.396/393.144, 111.504/393.123

Kaartblad 50 B

Onderzoeksmeldingsnr. 33586

Opdrachtgever Gemeente Breda, Directie Buitenruimte

Bevoegd gezag Gemeente Breda, drs. Johan Hendriks

Uitvoerder Gemeente Breda, Bureau Cultureel Erfgoed

Senior archeoloog drs. Erik Peters

Veldarcheoloog drs. Joeske Nollen

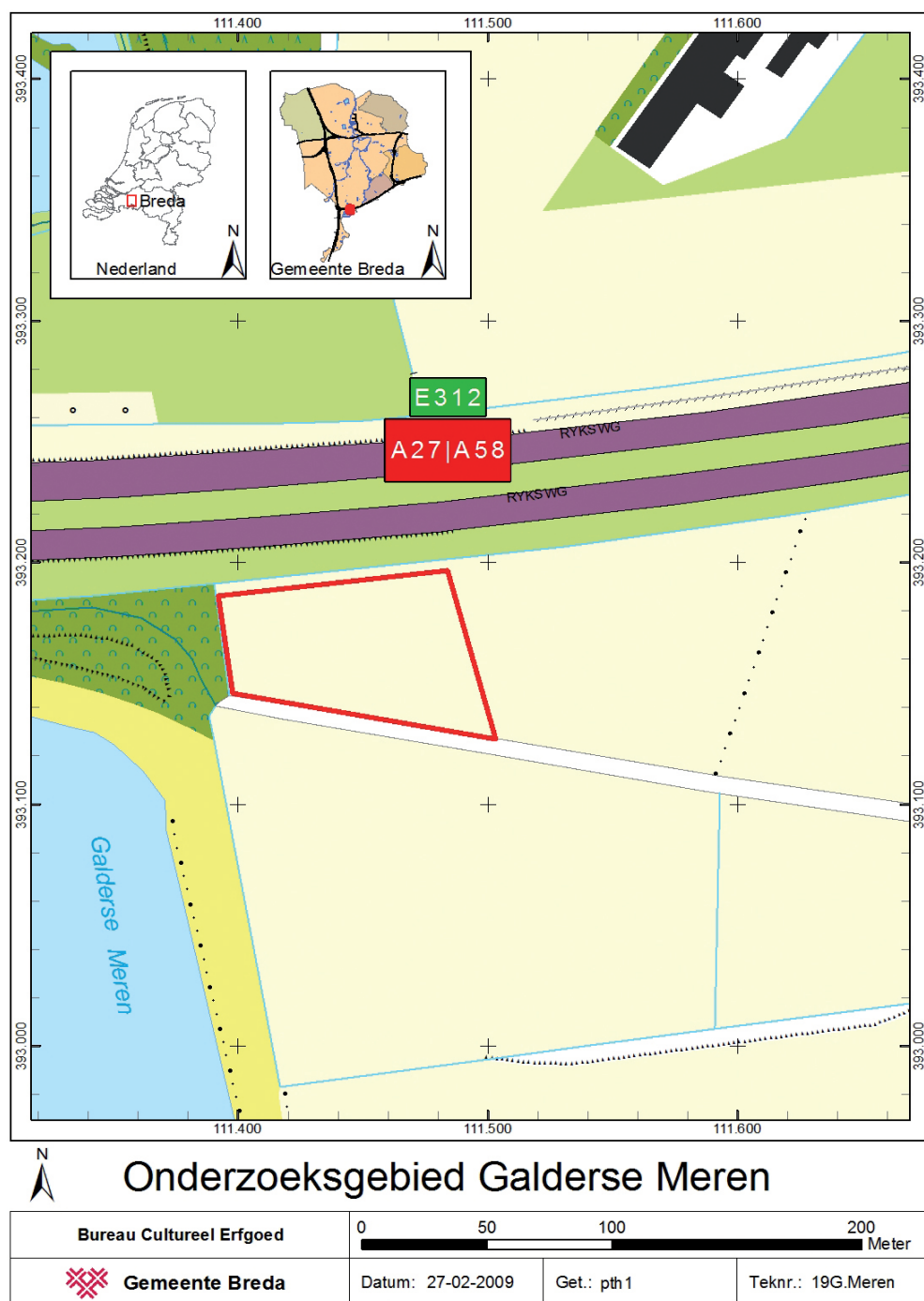
Veldtechnicus Lina de Jonge, MA

2

LIGGING EN AARD VAN HET TERREIN

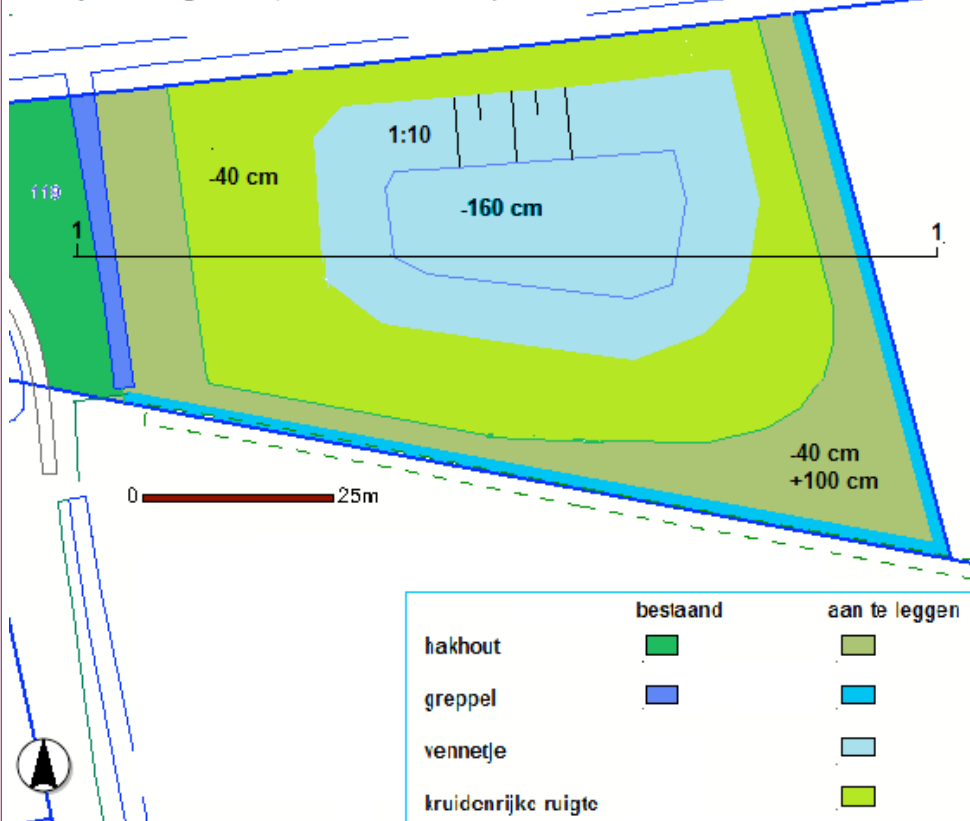
Het plangebied ligt in het zuiden van Breda. Het plangebied is op dit moment in gebruik als akkerland. Het plangebied wordt aan de oost- en zuidzijde begrensd door akkers, in het westen door de Galderse meren en in het noorden door de Rijksweg A58/A27 (afb.1). Het totale oppervlak van het plangebied bedraagt circa 5500 m², waarvan er circa 550 m² is onderzocht (circa 10 % van het plangebied).

Afb. 1
Plangebied
Galderse Meren
op topografische
ondergrond

**GALDERSE HEI V: inrichting noordoostelijke
stepping stone evz Galderse Meren, juli 2008**

af te graven:
bouwvoor 5500 x 0,4= 2200 m³ zwarte grond, afvoeren
vennetje 1680 m³ geel zand, te verwerken in rand perceel

Afb. 2
Voorgenomen herinrich-
ting het plangebied

3

LANDSCHAPPELIJKE GEGEVENS EN HISTORISCHE CONTEXT

Op de bodemkaart is het plangebied gelegen in een gebied waar voornamelijk veldpodzolen voorkomen (Hn21). Het betreft leemarm en zwak lemig fijn zand. Het humusdek van deze veldpodzolen is niet dikker dan 30 cm. De grondwatertrap in het plangebied is VI. De hoogste grondwaterstand varieert van 40 tot 70 cm - mv, de laagste grondwaterstand varieert tussen de 150 en 220 cm – mv.¹

Op de geomorfologische kaart ligt het plangebied in een gebied met welvingen, het betreft een dekzandrug waar een oud landbouwdek aanwezig kan zijn (code 3L5). Op de kaart van Leenders (2006) ligt het plangebied op een lage rug (afb. 3). In de prehistorie waren de iets hoger gelegen dekzandruggen voor de mens geliefde plekken in het landschap om zich te vestigen. Ook rondom het plangebied zijn aanwijzingen dat het landschap aantrekkelijk was om zich te vestigen. Vooral op de flanken en de hoger gelegen dekzandruggen zijn namelijk bewoningssporen aangetroffen.

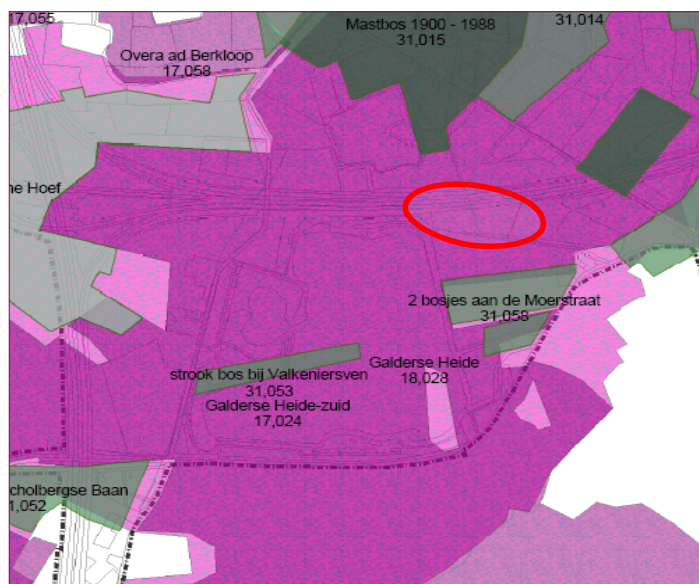
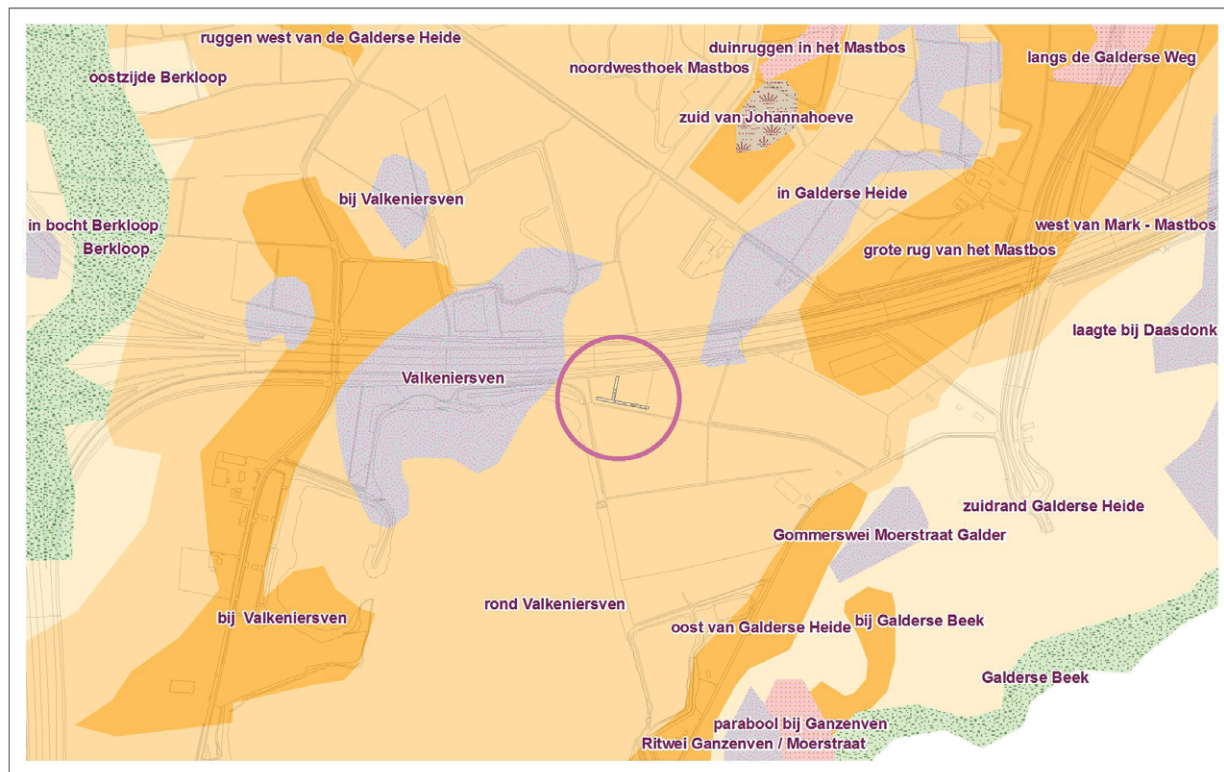
Het plangebied ligt in de regio tussen de riviertjes de Aa en de Bovenmark en bevindt zich tussen het voormalige Valkeniersven en een langgerekte laagte 'In Galderse Heide' waar waarschijnlijk ook vennen hebben gelegen. Het Valkeniersven is in de jaren twintig van de vorige eeuw gedempt en in gebruik genomen als landbouwgrond. Ten oosten en ten zuid-oosten van het Valkeniersven liggen hogere dekzandruggen.

Voor de aanleg van autowegen hebben verschillende graafwerkzaamheden rondom het plangebied plaatsgevonden. Hiervoor is onder andere het Valkeniersven met een zandzuiger uitgegraven en zijn de huidige Galderse Meren ontstaan, waarvan het grootste meer westelijk van het plangebied ligt.²

De onderzoekslocatie ligt op een lage rug en maakt onderdeel uit van de Galderse heide die in 1838 nog aanwezig was (afb.4). De heidevelden werden gebruikt voor extensieve veerteelt en vanaf de middeleeuwen voor het steken van plaggen voor de bemesting van de akkers.³

In het oosten van het plangebied, op de kadastrale grens, loopt een weg van noord naar zuid die wordt aangeduid als de 'weg van Princenhage naar het Klooster' (afb. 5). Hiermee wordt waarschijnlijk het klooster Meerseldreef bedoeld dat aan het eind van de 17de eeuw is ontstaan. Het is volgens Leenders (2006) een kerkweg die vanaf Princenhage over de Galderse heide naar het klooster liep. De weg staat op de kadasterkaart van 1832 vermeld.⁴ Behalve de kerkweg loopt op dezelfde hoogte de westgrens van de hoeve Schoondonk uit 1621, dat is afgesplitst van het landgoed Daasdonk. Het is de grens van de in de 15de eeuw

aan Daasdonk uitgegeven heide. De heide is aan het einde van de 18de eeuw door de domeinen aangekocht met de bedoeling het Mastbos uit te breiden. In het plangebied is het echter niet zover gekomen (afb. 5).⁵

HEIDE 1650 ⓘ

HEIDE 1838 ⓘ

BOSSEN ⓘ

Restbos

1500-1750

1750-1900

na 1900

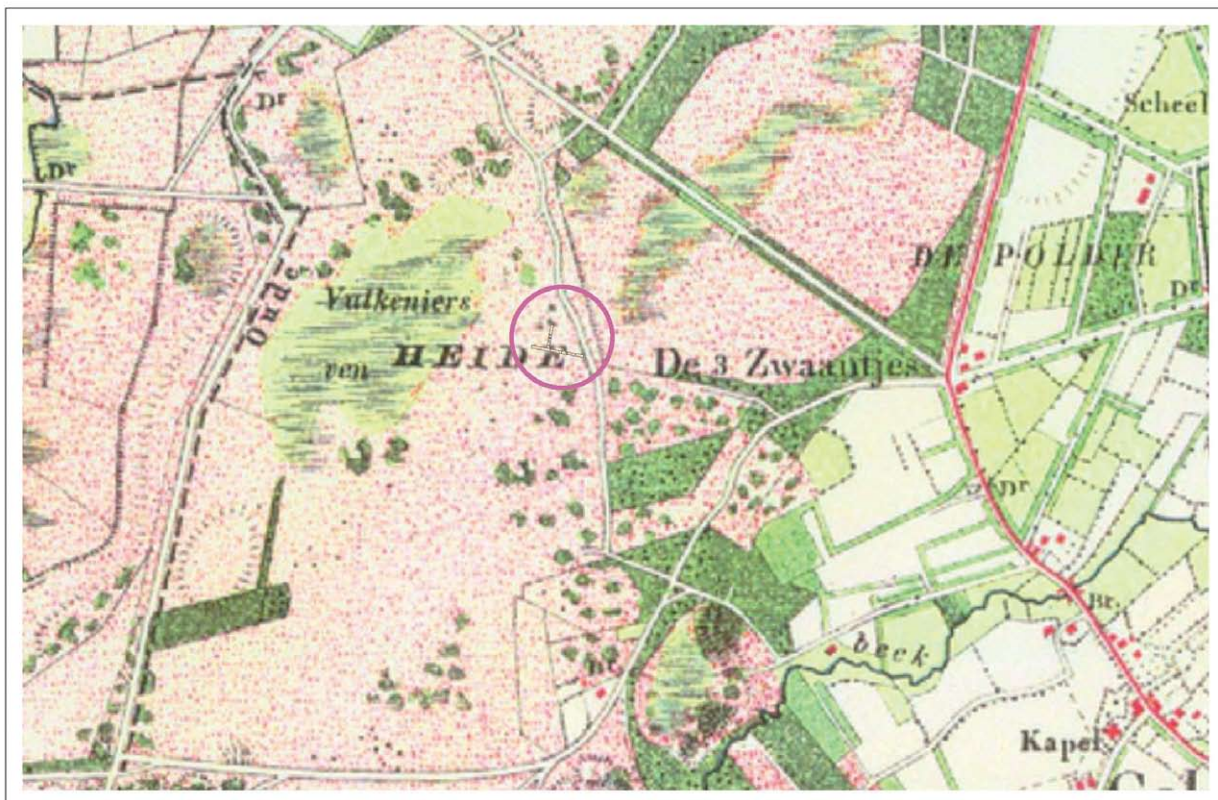
Gemeentegrens

Afb. 3

Het plangebied (rood omcirkeld) ligt op de lage zandgronden

Afb. 4

Het plangebied (rood omcirkeld) maakt onderdeel uit van de Galderse heide die in 1838 nog aanwezig was

Afb. 5

De putten geprojecteerd op de topografische kaart uit 1904.

De 'weg van Princenhage naar het Klooster' loopt ten oosten van het plangebied.

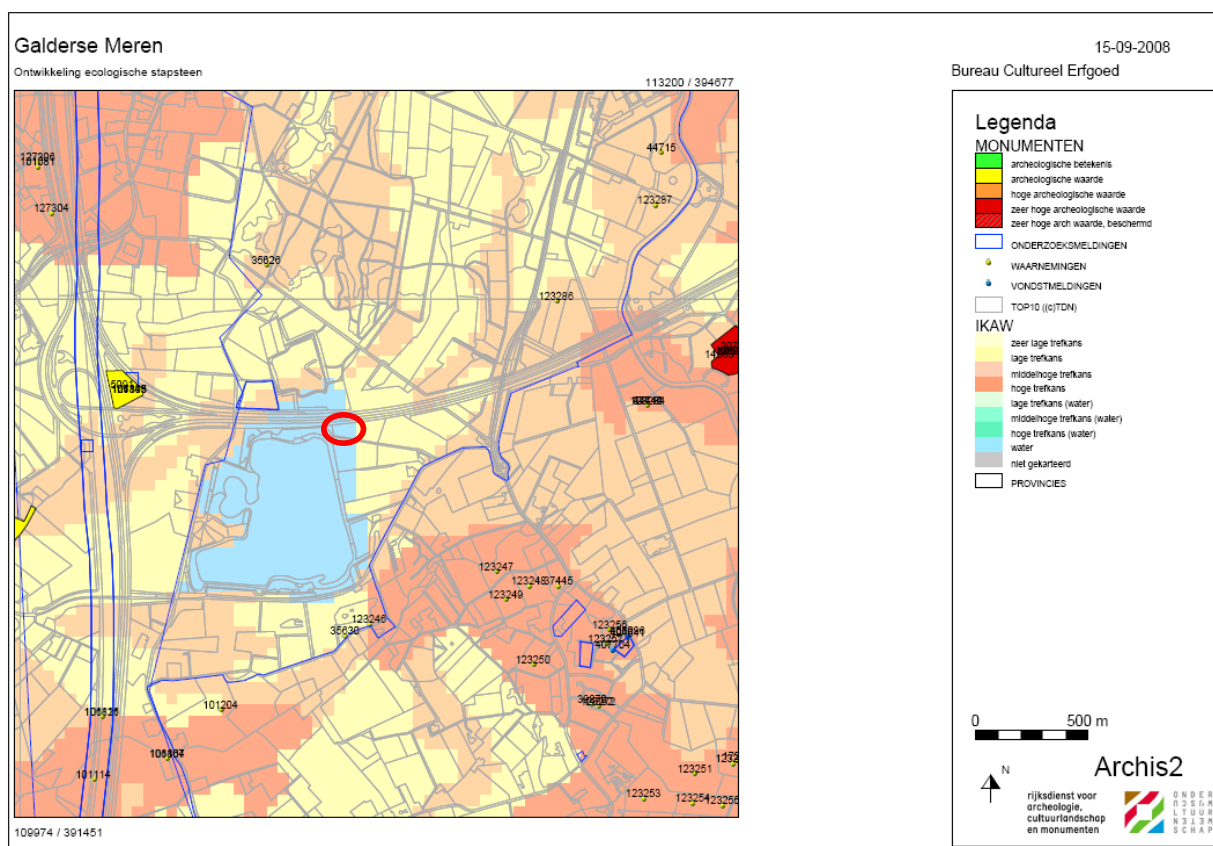
4

ARCHEOLOGISCHE ACHTERGRONDEN

Er zijn enkele onderzoeken en waarnemingen gedaan in de directe omgeving van het plangebied (afb.6). Deze onderzoeken scheppen een beeld van het (gebruik van) het landschap in en rond het plangebied. Het gebied ten zuiden van het plangebied is door ontgravingen verstoord. In het plangebied zelf zijn geen onderzoeken uitgevoerd.

Tijdens het herstel van het Valkeniersven is archeologisch onderzoek uitgevoerd ten noordwesten van het huidige Galderse meer. Op deze hoger gelegen dekzandrug zijn sporen aangetroffen uit de prehistorie (resten haardkuil mesolithicum) en de middeleeuwen. Er zijn verschillende plattegronden van gebouwen gedocumenteerd die moeilijk te dateren waren.⁶ Rondom het plangebied zijn bij boor- en proefsleuvenonderzoeken verschillende waarnemingen gedaan waarbij aanwijzingen van menselijke activiteiten vanaf de steentijd tot en met de Middeleeuwen zijn gevonden (zie o.a. waarnemingnummers in Archis 101143, 123247 tot 123249, 123257, 1223257, vondstmelding 406096). Ten westen van het plangebied bevindt zich een archeologisch monument (monumentnummer 3091). Het betreft sporen van bewoning uit het mesolithicum.

Afb. 6
Onderzoeksmeldingen, vondstmeldingen en waarnemingen zoals in ARCHIS vermeld (plangebied is rood omcirkeld).

5

DOELSTELLING

Archeologisch onderzoek in West-Brabant is tot voor kort vrijwel uitsluitend gericht geweest op de ontwikkeling van de laatmiddeleeuwse stadskernen.

Onderzoek naar de plattelandsbewoning uit het verleden is pas sinds 1995 van de grond gekomen. Ten westen van Breda is sinds 1998 archeologisch onderzoek uitgevoerd waarbij de bewoning in relatie tot het landschap centraal staat. Er wordt gekeken naar nederzettingsdynamiek en het ontstaan van het cultuurlandschap.

In de omgeving van Breda kunnen archeologische sporen en vondsten worden aangetroffen uit het paleolithicum tot en met het neolithicum, maar worden niet op grote schaal aangetroffen.

Archeologisch onderzoek in de nabije omgeving heeft uitgewezen dat het dekzandlandschap van Breda-West vanaf de bronstijd (circa 2000 v.Chr.) vrij intensief bewoond is geweest. Hierbij is tevens een nieuw beeld ontstaan van de bewoning in de ijzertijd (500 v. Chr. tot begin van de jaartelling), Romeinse tijd (begin van de jaartelling tot circa 400 na Chr.) en vroege middeleeuwen (450-1050 na Chr.). Achterliggend doel van het onderzoek is het zo compleet mogelijk onderzoeken van enkele dekzandruggen in het landschap waardoor een duidelijk beeld gevormd kan worden van de bewoningsgeschiedenis, de ontwikkeling van de bewoning in de regio en het gebruik van de ruimte in al zijn aspecten op deze landschappelijke eenheden.

In de late middeleeuwen en nieuwe tijd neemt de hoeveelheid activiteiten – en de archeologische overblijfselen daarvan – toe. Voor de gemeente Breda zijn naast de sporen uit de bronstijd tot en met de vroege middeleeuwen ook de sporen uit de late middeleeuwen (de periode van stadsontwikkeling), de sporen verbonden aan de Nassaus en de sporen uit de Spaanse tijd van groot belang.

Het landschap waarin de mensen gedurende de bewoningsperiode woonden is op diverse wijzen ingericht en gebruikt. De nalatenschap van deze inrichting en het gebruik daarvan geeft ons weer de mogelijkheid inzicht te krijgen in het leef- en denkpatroon van de bewoners gedurende de late prehistorie en de middeleeuwen. De vraagstellingen bij dit thema beslaan een breed geheel, van nederzetting tot begravingen. Het doel is een beeld te creëren van het leven in de regio Breda. De aandacht bij het onderzoek naar het natuurlijke landschap is met name gericht op de niet door de mens beïnvloede omgeving c.q. die aspecten van de natuur die uiteindelijk het menselijk handelen hebben beïnvloed. Bij dit onderzoeksthema staat de ontstaanswijze van het gebied centraal. Er kan namelijk naast de land-

schappelijke ligging van de vindplaatsen ook een beeld verkregen worden van de ruimere regio.

Tot op heden bestaat nog geen compleet beeld van de bodemopbouw ter plaatse van het centrum van Breda. Dit is onder andere het gevolg van het feit dat in de loop van de late middeleeuwen de mens op grote schaal het natuurlijk landschap heeft aangepast door middel van ophogingen. Enerzijds lijkt het landschap een belangrijke rol gespeeld te hebben bij het uitkiezen van de oudste nederzettingkern van Breda, anderzijds heeft men aan het eind van de 13e eeuw en het begin van de 14e eeuw op grote schaal de natuurlijke loop van de Mark teruggedrongen ten behoeve van uitbreiding en verdichting van de middeleeuwse kern. Ook bij de aanleg van de stadsverdediging lijkt het reliëf en landschap een belangrijke rol gespeeld te hebben.

Informatie over de exacte wisselwerking tussen het natuurlijk landschap en de ontwikkeling en inrichting ligt op veel plaatsen in het bodemarchief opgeslagen.

De volgende gebiedsspecifieke onderzoeksvragen zijn geformuleerd, die aan de hand van de resultaten van het inventariserend veldonderzoek beantwoord zouden moeten kunnen worden:

- Zijn er sporen uit het Paleolithicum/Mesolithicum aanwezig?
- Zijn er sporen uit (het Neolithicum,) de Bronstijd, IJzertijd of Romeinse tijd aanwezig?
- Hoe is het gebied gebruikt vanaf de middeleeuwen? Is er sprake van sporen die duiden op (vroeg)middeleeuwse bewoning?
- Zijn er sporen van ontginning aanwezig?
- Ligt de kerkweg zoals aangegeven op de kaart van Leenders in het plangebied? Zo ja, is het mogelijk meer inzicht te verkrijgen wanneer deze weg is ontstaan, de grootte (een pad of een karrenspoor), de opbouw, de duur van gebruik, eventuele meerdere fasen die verband houden met de westgrens van hoeve Schoondonk, etc?
- Zijn er sporen van oudere infrastructuur aanwezig?
- Zijn er nog andere (bewonings)sporen?
- Zijn er aanwijzingen voor activiteiten uit de Spaanse tijd?
- Wat is de aard, omvang (begrenzing vaststellen), datering, context, gaafheid, kwaliteit van de aangetroffen sporen?
- Wat is de waarde van de aangetroffen sporen?

Naast deze gebiedsspecifieke onderzoeksvragen dient aandacht te worden besteed aan onderstaande onderzoeksthema's en vraagstellingen die vanuit het totale archeologisch onderzoek in Breda-West zijn vertaald.

Het onderzoek betreft een proefsleuvenonderzoek (IVO-P) ter plaatse van de voorgenomen zone met bodemingrepen. Bij het onderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen richtinggevend:

Landschap

- Hoe zag de paleogeografie er uit? Wat is de geomorfologische achtergrond van het huidige landschap? Wat is de hydrologische ontwikkeling in het gebied?
- Welke ontwikkelingen van het landschap en het milieu vonden gedurende deze periode plaats en welke invloeden hadden deze op het leefmilieu van de mens?

Flora/fauna

- Wat was de aard van de begroeiing van het landschap gedurende de periode late pre-historie tot en met de middeleeuwen en welke invloeden had deze op de leefwijze van de mens?
- Welke wilde dieren kwamen in de vrije natuur in de omgeving van de nederzetting voor, zowel op het land als in het water en welke invloed hadden deze op de leefwijze van de mens?
- Welke gedomesticeerde dieren kwamen in de omgeving van de nederzetting voor, zowel op het land als in het water en welke invloed hadden deze op de leefwijze van de mens?
- Het verkrijgen van informatie over de lange termijnontwikkeling van de vegetatie in de regio; de verhouding tussen de gebruikte en niet-gebruikte ruimte; de agrarische economie; de voedsel economie; het gebruik van ruimte in huizen en op erven.

Bewoning / Nederzetting

- Zijn er nederzettingssporen op het terrein aanwezig en welke datering hebben zij?
- Hoe is de bewoning gestructureerd – losse erven of geconcentreerde bewoning? Is het mogelijk complete erven op dit terrein uit enige periode te onderzoeken?
- Wat is de verklaring voor de locatiekeuze ten opzichte van het 'natuurlijke' landschap en indien mogelijk het cultuurlandschap?
- Welke relatie is er te leggen tussen eventueel in tijd opvolgende elementen in het landschap (bv nederzettingssporen en begravingen uit uiteenlopende perioden)?
- Is er een koppeling mogelijk tussen de archeologische en de historische gegevens en archieven en welke relevantie of betekenis heeft dit?
- Welke dieren (gedomesticeerd en wild) kwamen in de nederzetting zelf of in de omgeving daarvan voor, zowel op het land als in het water, wat was de aard van de relatie van de mens met deze dieren en welke invloed hadden deze op de leefwijze van de mens ter plaatse van de archeologische vindplaats?

Verkaveling

- Zijn er sporen van verkaveling in het terrein, en zo ja wat is de aard en de wijze van aanleg van de verkaveling (sloten, greppels, afrastering, etc.)?
- Wat is de vorm van de verkaveling en omvang van de omgrensde percelen, zowel binnen als buiten een eventuele nederzetting?

- Welke relatie is er te leggen tussen de perceelgrenzen en de vroegste kadasterkaarten?
- Waarvoor zijn de kavels gebruikt?

Infrastructuur

- Komen er in het gebied sporen van paden, wegen en voorden voor en welke relatie hebben deze tot het onderzoeksgebied?
- Komen er in het gebied waterbeheerstructuren voor zoals dijken, gemalen, stuwen en (afwatering)sloten en welke relatie hebben deze tot het onderzoeksgebied?
- Wat is de relatie tussen de gebouwen en de diverse elementen van de infrastructuur?
- Wat is de relatie tussen de vormen van infrastructuur en de historische gegevens over paden en wegen?

Vestingbouw

- Zijn in het onderzoeksgebied sporen van vestingbouw of linies (onverstoord) aanwezig?
- Welke fasen uit de vestingbouw zijn op het terrein aanwezig?
- Zijn de sporen van vestingbouw te koppelen aan de vestingkaarten (uitgave gemeente Breda 2008)?

Complextype/Ensemble

- Hoe kan de locatie beschreven worden in termen van ensembles van sporentypen en -clusters? Het gaat erom ensembles te typeren opgebouwd vanuit de meest eenvoudige vorm tot de meest samengestelde vorm. Deze getypeerde (representatieve of juist uitzonderlijke) ensembles hebben de functie van bouwsteen in de beschrijving van de aard van het gehele complextype.
- Het verkrijgen van inzicht in de lange termijnontwikkeling van de bewoning in de regio en daaraan gerelateerd het gebruik van de ruimte.
- Inzicht krijgen in de begrenzing en het karakter van de bewoningssporen; inzicht krijgen in de ruimtelijke en chronologische relatie tussen bewoningssporen uit verschillende periodes; vraagstukken omtrent continuïteit en discontinuïteit in bewoning beantwoorden; inzicht krijgen in de functie en het gebruik van zones in het landschap, bijvoorbeeld de situering van 'site' en 'off-site', nederzetting en grafvelden, dekzandrug en beekdal.

Op basis van het inventariserende veldonderzoek dient uitspraak te worden gedaan over de eventuele aanwezigheid van archeologische relicten in het plangebied. Daarbij dient voldoende inzicht te worden gegeven in de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van de mogelijk aanwezige bewoningssporen op de betreffende locatie (aard, ouderdom, omvang, gaafheid, conservering) teneinde tot een waardestelling te kunnen komen, op basis waarvan vervolgens een selectieadvies opgesteld wordt. In dit advies kunnen maatregelen voor vervolgonderzoek en eventueel behoud worden opgenomen. Het definitieve selectiebesluit is voorbehouden aan het bevoegd gezag, het Bureau Cultureel Erfgoed van de gemeente Breda.

6

WERKWIJZE

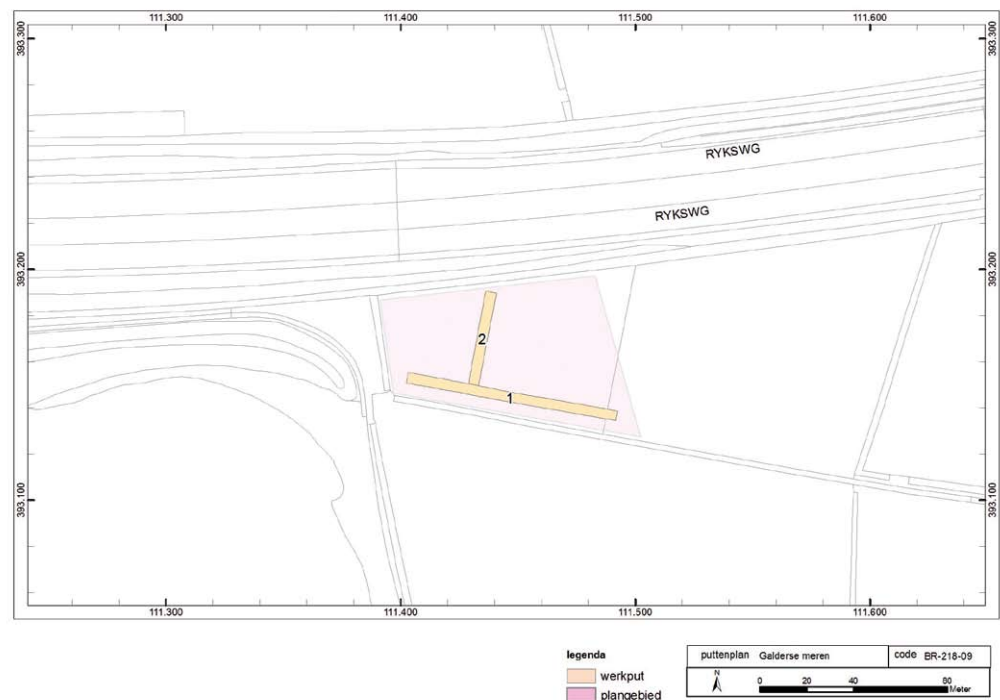
Tijdens het inventariserende veldonderzoek is het terrein door middel van proefsleuven onderzocht. In het plangebied zijn twee sleuven van respectievelijk 4 x 91 en 4 x 45 m aangelegd, waardoor in totaal 544 m² van het plangebied is onderzocht (afb. 7).

De proefsleuf van west naar oost (werkput 1) diende om het eventuele kerkpad te traceren. De proefsleuf met noord-zuid ligging (werkput 2) was om eventueel aanwezige greppelsystemen te traceren die vanaf het hoger gelegen plangebied in de richting van het voormalige Valkeniersven lopen.

Bij de aanleg van de werkputten is de bovengrond, bestaande uit de bouwvoor, afgegraven tot een archeologisch leesbaar vlak. De diepte van de C-horizont varieerde tussen de 30 en 40 cm onder het maaiveld. Het vlak is aangelegd met behulp van een graafmachine met gladde bak en waar nodig met de schop opgeschaafd. Vervolgens is het vlak gefotografeerd, gewaterpast en getekend. De vlakhoogtes en de maaiveld hoogtes zijn om de vijf meter gemeten. De sporen zijn gecoupeerd en gedocumenteerd.

De meetlijnen zijn via vaste punten net buiten de werkput nauwkeurig gekoppeld aan het Rijksdriehoeksnet. Tijdens het onderzoek is gewerkt conform het Programma van Eisen en de KNA 3.1

Afb. 7
De situering van
werkput 1 (4 x 91
m) en werkput 2
(4 x 45 m) in het
plangebied

7

RESULTATEN

7.1 Ondergrond en stratigrafie

Langs de gehele oostelijke profielwand en om de tien meter van de zuidelijke profielwand van werkput 1 zijn profieldelen gedocumenteerd. De donkerbruine humeuze akkerlaag (A-horizont) die aanwezig was op het terrein was ongeveer 30-40 centimeter dik. Door ploegen is minstens 10 centimeter van de C-horizont verstoord geraakt. De grens tussen de akkerlaag en de C-horizont was overal zeer scherp (afb. 8). Er is geen (restant van een) B-horizont aangetroffen. De bodemprofielen langs de westelijke profielwand van werkput 2 geven eenzelfde beeld.

7.2 Sporen en structuren

Werkput 1

Werkput 1 is ten opzichte van de geplande werkput in het PvE, vier meter korter omdat het perceel iets korter bleek te zijn. In werkput 1 zijn 38 sporen aangetroffen. Deze 38 sporen bestonden uit 12 paalsporen (S 002 t/m 011 en 048), 1 greppel (014), 1 onduidelijke vlek (S 015), 1 verstoring (S 999) en 19 natuurlijke sporen (S 012, 013 en 016 t/m 032; deze hebben we laten vervallen), vier spoornummers zijn uitgedeeld aan lagen in de profielen (S 047, 050, 051, 950). In deze werkput zijn geen sporen ouder dan de 19e-20ste eeuw aangetroffen.

Afb. 8
Oostprofiel (P1) in
werkput 1, waar de
C-horizont zichtbaar
verstoord is door
ploegen

Greppel

De greppel (S 014) lag noord-zuid georiënteerd, en had een doorsnede van 140 centimeter en een diepte van 38 cm. In deze greppel zijn twee stukjes porselein, een fragment van een pijpenkop, modern drinkglas, een metalen staaf en ook stukjes plastic aangetroffen en heeft dus een recente oorsprong (afb. 9). Op een luchtfoto uit 1955 is op de plaats van deze greppel een donkere verkleuring in het gewas te zien, de greppel was toen al dichtgemaakt. (bijlage 4)

Afb. 9
De recente greppel S 014 in werkput 1

Afb. 10
Paalspoor 005 met paalkern in werkput 1 is onderdeel van een palenrij (S 005 t/m S 011).

Paalsporen

De paalsporen met de spoornummers 003, 004 en 048 liggen op een rij, en de paalsporen met de nummers 005 t/m 011 liggen op een rij. Deze paaltjes lijken allemaal erg op elkaar en hebben een diepte variërend tussen de 4 en 22 centimeter. In enkele paaltjes was nog een paalkerntje te herkennen. Deze paalkerntjes waren gemiddeld 8 centimeter breed (afb. 10). Waarschijnlijk zijn deze palenrijen gebruikt als afrastering van het weiland. De palenrijen liggen ongeveer haaks op de recente greppel (S 014).

Werkput 2

Deze werkput is haaks aangelegd op werkput 1. In deze werkput zijn 14 spoornummers uitgedeeld. Van deze 14 sporen hebben we er 13 laten vervallen omdat dit natuurlijke sporen waren en 1 spoor was recent (S 036).

7.2 Vondsten

Tijdens het veldonderzoek zijn weinig vondsten aangetroffen. Er zijn alleen vondsten verzameld uit een recente greppel en uit de akkerlaag. In de greppel zijn twee stukjes porselein gevonden. Dit materiaal is niet ouder dan de 19e-20ste eeuw.

8

CONCLUSIE

Het inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven heeft geen sporen en vondsten ouder dan de 19e-20ste eeuw opgeleverd. De kerkweg zoals aangegeven op de kaart van Leenders (2006) lag niet binnen het onderzoeksterrein, op afbeelding 5 is ook te zien dat deze precies ten oosten van de oostelijke grens van de proefsleuf lag. De akkerlaag die nog aanwezig was op het terrein was zeer dun, en door ploegen is minstens 10 centimeter van de C-horizont verstoord geraakt.

8.1 Beantwoording onderzoeksvragen

In deze paragraaf zullen de gebiedsspecifieke onderzoeksvragen worden beantwoord. De archeologische dataset bood geen mogelijkheden in te gaan op de algemene onderzoeksvragen uit hoofdstuk 5.

Zijn er sporen uit het Paleolithicum/Mesolithicum aanwezig?

Tijdens het inventariserend veldonderzoek zijn er geen sporen uit het Paleolithicum of Mesolithicum aangetroffen.

Zijn er sporen uit het Neolithicum, de Bronstijd, IJzertijd of Romeinse tijd aanwezig?

Tijdens het inventariserend veldonderzoek zijn er geen sporen uit het Neolithicum, de Bronstijd, IJzertijd of Romeinse tijd aangetroffen.

Hoe is het gebied gebruikt vanaf de middeleeuwen? Is er sprake van sporen die duiden op (vroeg)middeleeuwse bewoning?

Er zijn tijdens het veldonderzoek geen sporen van (vroeg) middeleeuwse bewoning of andere middeleeuwse sporen aangetroffen. Er is dus niks te zeggen over het gebruik van het gebied in deze periode.

Zijn er sporen van ontginning aanwezig?

Er zijn in de bodemprofielen van beide werkputten ploegsporen zichtbaar. Het terrein is dus inderdaad als landbouwgrond bewerkt. Het terrein was tot in het midden van de 19e eeuw onderdeel van de Galderse heide, en zal daarna als landbouwgrond in gebruik genomen zijn.

Ligt de kerkweg zoals aangegeven op de kaart van Leenders in het plangebied? Zo ja, is het mogelijk meer inzicht te verkrijgen wanneer deze weg is ontstaan, de grootte (een pad of een karrenspoor), de opbouw, de duur van gebruik, eventuele meerdere fasen die verband houden met de westgrens van hoeve Schoondonk, etc?

Nee, de kerkweg lag niet binnen het plangebied. Het was niet mogelijk de proefsleuf iets richting het oosten uit te breiden omdat het aangrenzende perceel niet in het bezit was van de opdrachtgever.

Zijn er sporen van oudere infrastructuur aanwezig?

Nee, er zijn geen sporen van oudere infrastructuur aangetroffen.

Zijn er nog andere (bewonings)sporen?

De overige aangetroffen sporen zijn paalsporen, die behoren tot palenrijen die waarschijnlijk gebruikt zijn als afrastering van het weiland.

Zijn er aanwijzingen voor activiteiten uit de Spaanse tijd?

Er zijn tijdens het veldonderzoek geen sporen of vondsten uit de Spaanse tijd aangetroffen.

Wat is de aard, omvang (begrenzing vaststellen), datering, context, gaafheid, kwaliteit van de aangetroffen sporen?

Tijdens het inventariserend veldonderzoek zijn alleen sporen gevonden die gedateerd kunnen worden in de nieuwe tijd. Verder zijn er sporen van een afrastering en een recente greppel aangetroffen.

Wat is de waarde van de aangetroffen sporen?

De informatiewaarde van de aangetroffen sporen is laag. De waardering van de sporen wordt nader toegelicht in hoofdstuk 9.

9

WAARDERING EN AANBEVELING

De vindplaats wordt gewaardeerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 3.1 (KNA 3.1). Dit waarderingsproces vindt plaats in een aantal stappen:

- 1 Waardering op basis van belevingsaspecten, waardering op basis van 'schoonheid' en 'herinneringswaarde'.
- 2 Waardering op basis van fysieke criteria, waardering op basis van 'gaafheid' en 'conservering'.
- 3 Waardering op basis van inhoudelijke criteria, waardering op basis van zeldzaamheid, informatie waarde, ensemblewaarde en representativiteit.

Tabel 1.
scoretabel waarde-
stelling uit de KNA
3.1 waarbij 1 de laagste
waarde en 3 de hoog-
ste waarde is

waarden	criteria	scores
beleving	schoonheid	nee
	herinneringswaarde	nee
fysieke kwaliteit	gaafheid	1-2
	conservering	2
inhoudelijke kwaliteit	zeldzaamheid	1
	informatiewaarde	1
	ensemblewaarde	n.v.t.
	representativiteit	n.v.t.

1 De criteria schoonheid en herinneringswaarde zijn alleen van toepassing op archeologische vindplaatsen die nog zichtbaar zijn in het landschap. Hier is dat niet het geval daarom is de belevingswaarde niet van toepassing op het onderzochte terrein.

2 Het criterium 'gaafheid' krijgt een lage tot middelhoge score. De aangetroffen sporen tekenden zich zeer scherp af in het vlak maar dit komt waarschijnlijk door de geringe ouderdom van de sporen.

Het criterium conservering krijgt een middelhoge score. Hoewel er slechts een beperkt aantal vondsten is aangetroffen, was de conservering van het materiaal goed. Daarbij moet worden opgemerkt dat er alleen anorganisch materiaal zoals glas en aardewerk is gevonden. Er kan dus niets geconcludeerd worden over de conservering van andere (organische) materiaalcategorieën.

3 Het criterium zeldzaamheid krijgt een lage score. De paalsporen en de recente greppel zijn niet zeldzaam en worden bij veel archeologische onderzoeken aangetroffen.

Het criterium informatiewaarde krijgt ook een lage score. De aangetroffen sporen geven alleen informatie over het gebruik van het gebied als akker in de nieuwe tijd. De ensemblewaarde en de representativiteit is op deze vindplaats niet van toepassing.

Het inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven heeft plaatsgevonden op de plaatsen waar het terrein verstoord zal worden door de aanleg van een vennetje. Tijdens het veldonderzoek zijn weinig vondsten aangetroffen. Er zijn alleen vondsten verzameld uit een recente greppel en uit de akkerlaag. Dit materiaal is niet ouder dan de 19e-20ste eeuw. Verwacht wordt dat volledig opgraven van het te verstoren gebied niet meer informatie op zal leveren. Er is hier geen sprake van een behoudenswaardige vindplaats. Vervolgonderzoek op deze locaties wordt daarom niet geadviseerd.

- Bles, B.J., R. Visschers, 1983. *Bodemkaart van Nederland schaal 1 : 50 000. Toelichting bij de herziene uitgave van blad 50 West Tilburg*, Stiboka, Wageningen.
- Hendriks, J., G. Otten, P. Bösch (red.) 2008: *Het Breda boek*, Zwolle.
- Koot, C. en R. Berkvens (red.), 2004, *Bredase Akkers Eeuwenoud. 4000 jaar bewoningsgeschiedenis op de rand van zand en klei* (Rapportage Archeologische Monumentenzorg 102/ Erfgoedstudies Breda 1), Breda.
- Leenders, K.A.H.W., 2006. *Cultuurhistorische landschapsinventarisatie gemeente Breda*, Breda.
- Stiboka, 1964. *Toelichtingsboekje bij de Bodemkaart van Nederland, schaal 1 : 50 000. Kaartblad 50 West*, Stiboka, Wageningen.
- Winter, de J., 2007. *Breda Rijsbergsebaan Inventariserend veldonderzoek*, (BAAC-rapport 06.355), 's-Hertogenbosch.

Websites

www.watwaswaar.nl

Noten

- 1 Stiboka, 1964; Bles, 1983
- 2 Leenders, 2006
- 3 Koot & Berkvens, 2004
- 4 www.watwaswaar.nl
- 5 Leenders, 2006; Hendriks et al., 2008
- 6 De Winter, 2007

bijlage 1: sporenlijst

put	spoor	spoor aard	beging_per	eind_per	nap_onder	nap_bover	opmerking
1	0	matrix					spoor matrix
1	1	PS	NTC	NTC	6,11	6,21	
1	2	PS	NTC	NTC	6,23		onderkant ploegspoor
1	3	PG	NTC	NTC	6,19	6,23	
1	4	PG	NTC	NTC	6,13	6,25	
1	5	PG	NTC	NTC	6,03	6,21	
1	6	PG	NTC	NTC	5,98	6,18	
1	7	PG	NTC	NTC	6,01	6,17	
1	8	PG	NTC	NTC	5,95	6,17	
1	9	PG	NTC	NT	6,03	6,15	
1	10	PG	NTC	NTC	5,98	6,14	
1	11	PG	NTC	NTC	5,92	6,11	
1	12	VERV				6,08	Vervallen
1	13	VERV				6,07	Vervallen
1	14	GR	NTC	NTC	5,71	6,09	recent
1	15	VL	NTC	NTC	5,92	6,04	
1	16	NAT				5,99	Vervallen
1	17	NAT				6,01	Vervallen
1	18	NAT				6,01	Vervallen
1	19	NAT				6,04	Vervallen
1	20						
1	20	NAT				6,07	Vervallen
1	21	NAT				6,04	Vervallen
1	22	NAT				6,04	Vervallen
1	23	NAT				6,05	Vervallen
1	24						
1	24	NAT				6,04	Vervallen
1	25	NAT				6,02	Vervallen
1	26	NAT				6,02	Vervallen
1	27	NAT				6,01	Vervallen
1	28	NAT				6,11	Vervallen
1	29	NAT				6,11	Vervallen
1	30	NAT				6,23	Vervallen
1	31	NAT				6,22	Vervallen
1	32	NAT				6,19	Vervallen
1	47	AKK					bouwvoor
1	48	PG	NTC	NTC			
1	50	LG					

bijlage 1: sporenlijst vervolg

put	spoor	spoor aard	beging_per	eind_per	nap_onder	nap_bover	opmerking
1	51	LG					
1	950	LG					C-horizont
1	999	VERST					recente verstoring (tbv Kaartlink aangemaakt)
2	0	matrix					spoor matrix
2	33	NAT				6,05	Vervallen;boomval?
2	34	NAT				6,06	Vervallen
2	35	NAT				6,08	Vervallen
2	36	REC	NTC	NTC		6,1	
2	37	NAT				6,08	Vervallen
2	38	NAT				6,07	Vervallen
2	39	NAT				6,08	Vervallen
2	40	NAT				6,07	Vervallen
2	41	NAT				6,06	Vervallen
2	42	NAT				6,07	Vervallen
2	43	NAT				6,06	Vervallen
2	44	NAT				6,06	Vervallen
2	45	NAT				6,05	Vervallen
2	46	NAT				6,04	Vervallen
2	47	AKK	NTC	NTC			bouwvoor
2	49	LG					
2	950	LG					C-horizont

bijlage 2: vondstenlijst en aardewerkdeterminatie

barcode	veldvondst	put	vlak	spoor	spoorraad	vulling	segment	categorie	subnummer	aantal	gewicht	archcompleet	opmerking
BR-218-09.001CER	BR-218-09.001	1	1	47	AKK	1	1	CER		10	88,3	False	
BR-218-09.001GLS	BR-218-09.001	1	1	47	AKK	1	1	GLS		5	157,5	False	3xgroen 1xwit 1xbuin
BR-218-09.001GLS1	BR-218-09.001	1	1	47	AKK	1	1	GLS	1	1	86,5	False	GL662 1xwit
BR-218-09.001GLS2	BR-218-09.001	1	1	47	AKK	1	1	GLS	2	1	38,5	False	GL661 groen met "G.A.MA" en "TE" en daaronder "BIE" en daaronder "GI"
BR-218-09.001GLS3	BR-218-09.001	1	1	47	AKK	1	1	GLS	3	1	17,5	False	GL660 1x bruin met een ster op de zijkant
BR-218-09.001MTL	BR-218-09.001	1	1	47	AKK	1	1	MTL		1	79,4	False	MT7974 staaf van 18cm lengte
BR-218-09.002BWM	BR-218-09.002	1	1	14	GR	1	1	BWM			14,8	False	
BR-218-09.002CER	BR-218-09.002	1	1	14	GR	1	1	CER			26,2	False	
BR-218-09.002CPY	BR-218-09.002	1	1	14	GR	1	1	CPY			14,6	False	fragment pijpekop
BR-218-09.002GLS	BR-218-09.002	1	1	14	GR	1	1	GLS		3	44,3	False	

Aardewerk	Vondstnr	Spoornr	Spooraard	Vulling nr	Betrouwbaarheid	Periode	Porselein euro	Roodbakkend AW	Industrieel
BR-218-09.001CER	47	akkerlaag	1	Betrouwbaar	NTC	5	2	3	
BR-218-09.002CER	14	greppel	1	Betrouwbaar	NTC	2			

bijlage 3: alle sporenkaart

